

Helt fra Henry Fords egen tid spillede publicity omkring ham og hans ideer en central rolle, og både i USA og Danmark annoncerede Ford-firmaet for deres biler. Dette dokumenterer bogen ved at følge annoncerne for samlefabrikkens forskellige bilmodeller. Forfatteren demonstrerer overbevisende, bl.a. gennem en række billeder, hvordan annoncer (ligesom bilproduktionens tilrettelæggelse) blev „oversat“ fra det oprindelige amerikanske design til Danmark. Derved blev Fords markedsføring navnlig efter 2. Verdenskrig et synligt element i promoveringen af USA som det store og rige forbillede i Danmark og Europa.

David Hounshell og David Nye har undersøgt Fords teknologi- og virksomhedshistorie i USA.⁵ Hubert Bonin, Yannick Lund og Steven Tollidays projekt omkring år 2000 undersøgte Fords virksomhedshistorie i Europa med fokus på ledelserne.⁶ Heri undersøgte Peter Sørensen, Jesper Standskov, Kurt Pedersen og Per Boje firmaets danske datterfirma.⁷ Lars K. Christensens bog supplerer litteraturen og giver væsentlige bidrag til at forstå det danske samfunds udvikling og USA's rolle heri gennem dens fine dokumentation af tilpasningen af Fords produktionsvision til københavnske arbejdspladser, analysen af samspillet med Socialdemokratiets positive teknologivision og dokumentationen af udviklingen i Fords danske annoncer.

Lars Heide

| MARIANNE STECHER-HANSEN (RED.): *War Stories: World War II as History, Fiction Media, and Memory*, (Worlds of Memory, vol. 7), Berghahn Books, New York/Oxford 2021, 362 s., 145 USD.

Antologien *Nordic War Stories: World War II as History, Fiction Media, and Memory* er en del af forlaget Berghahns serie *Worlds of Memory*, i hvilken der indtil videre er udkommet ni bind. Temaet for det foreliggende værk er mangefacetteret og afgrænses naturligvis i indledningen, men noget overraskende også i epilogen, hvorfor enhver fremtidig læser opfordres til at læse disse afsnit først.

⁵ David A. Hounshell: *From the American System to Mass Production, 1800–1932: The Development of Manufacturing Technology in the United States*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland 1984; David E. Nye: *America's Assembly Line*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts 2013.

⁶ Hubert Bonin, Yannick Lung & Steven Tolliday (red.): *Ford, 1903–2003: The European History*, I-II, Éditions P.L.A.G.E, Paris 2003.

⁷ Peter Sørensen, Jesper Standskov, Kurt Pedersen & Per Boje: „Ford Denmark and the Scandinavian Market“, Bonin, Lung & Tolliday, II, s.267–319.

Antologien består af 19 kapitler som hvert svarer til en artikel. Kapitlerne er inddelt i følgende fire hovedafsnit: 1) *War Historiography*, 2) *War Literature: Archive*, 3) *War Literature: Canon* og 4) *War Cinema: Remembering and Forgetting*. Hovedvægten ligger på det litterære område, fordi det tildeles to hovedafsnit samt otte af de i alt 19 artikler. Artiklerne i afsnittet *War Literature: Archive* er formentlig, hvad historikere ville kalde samtidige vidnesbyrd, men da de er skrevet af forfattere, befinder vi os her i det interessante krydsfelt mellem vidne og professionel formidler, som desværre ikke behandles. Seks artikler vedrører spillefilm, og bogens første, historiografiske afsnit gennemgås i fem artikler. I epilogen fremhæver redaktøren, at de artikler, som omhandler det litterære område, fokuserer på enkeltværker snarere end temaer eller flerværksanalyser. Det er en vigtig detalje, hvis man som undertegnede læser fra perm til perm, men det er især relevant, fordi de litterære artikler indeholder meget tekstnære og detaljerede analyser.

Redaktøren præsenterer værket som en undersøgelse af den kulturelle erindring om 2. Verdenskrig i de nordiske lande, herunder også den historiografiske. Rammesætningen er ikke stramt overholdt (se f.eks. kapitel syv og tolv), hvorfor enkelte artikler behandler begivenheder relateret til førkrigsperioden, mens en enkelt behandler en efterkrigsbegivenhed i form af en litterær repræsentation af den svenske regerings udlevering af baltiske soldater, der havde kæmpet på tysk side, til Sovjetunionen. Artiklen kan sagtens inddrages, men nogle vil måske være af en anden holdning.

Begrebet nordisk afgrænses i antologien til følgende nordiske lande: Sverige, Norge, Finland, Danmark og Island. I epilogen nævnes dog nogle geografiske og minoritetsmæssige afgrænsninger, som burde figurere i indledningen, herunder begrundelserne for, at f.eks. Færøerne ikke er inddraget, eller at det inuitiske mindretalsperspektiv er udeladt. De primære grunde er manglende forskning og pladsmangel. Det er reelle argumenter, som burde fremføres i indledningen.

Indledningen i sig selv er god og favnende. Den præsenterer den nordiske region og dens særegne placering i 2. Verdenskrig, herunder de meget forskellige erfaringer, de fem lande gjorde under konflikten. Samtidig gives en kort og relevant gennemgang af de teoretiske og metodiske værker inden for erindringskultur (*memory studies*), som anvendes af bogens bidragsydere. I tillæg til den generelle indledning præsenteres også hver af antologiens fire hovedemner i separate introduktioner.

Generelt er antologien for ambitiøs i sin tilgang, fordi den både inddrager mange lande og flere forskellige repræsentationstyper, der som

nævnt analyserer et eller flere værker. Det gør, at tilgangen til emnerne og analyseobjekterne er meget forskelligartede og bredspektrede. Alt efter temperament er det forfriskende eller for ufokuseret, og der kan naturligvis også ligge et forlagskrav bag.

Begynder vi med det største emne, det litterære, så lykkes det for flere af bidragerne at skrive dækkende artikler med glimrende kontekstualisering og analyse. Det gælder eksempelvis Marianne Stecher-Hansens bidrag om Karen Blixens møde med det nazistiske Tyskland og Dean Krouks meget vellykkede artikel om Sigurd Hoels roman *Møte ved Milepælen* fra 1947. Derimod lader andre bidrager til at have kæmpet med at få kondenseret et omfattende emne til færre sider, hvorfor konteksten fremstår mangelfuld. Mark Mussaris bidrag er et sådant eksempel. Artiklen anvender en angstfilosofisk vinkel på to udgivelser: novellen *Angst* (1944), og romanen *Ingen kender natten* (1955) af danske Hans Christian Branner. Som læser sidder man tilbage med en række spørgsmål. Artiklen nævner, at hovedpersonen dør i et af værkerne, men hvad signifikansen af dette er, får vi ikke svar på. Det er muligt at læsere, der er mere velbevandrede i Branners udgivelser eller angstfilosofien ikke vil føle samme afsavn. Amanda Doxtaters artikel om forfatterinden Karin Boye er andet eksempel. Her savner man som læser uden forudgående kendskab til Karin Boye en mere fyldestgørende introduktion til Karin Boye og hendes placering i den svenske litteratur. Derimod vil læsere med speciale i eller et godt kendskab til Karin Boye givetvis føle sig oplyste.

Intentionen med de historiografiske bidrag var givetvis, at de blot skulle fungere som et kontekstuel baggrundstæppe for de øvrige artikler, men det er heldigvis ikke lykkedes. I stedet beriges læseren med nogle interessante analyser og oversigter over de historiografiske udviklinger i de fem lande. Sofie Lene Bak har skrevet om Danmark, og næsten hver eneste kondenserede sætning bærer på en længere forskningsmæssig og historiskgrafisk udvikling. Artiklen er en vellykket engelsksproget introduktion til de særlige dansk forhold, som ofte er svære at formidle. Det ses ellers flere steder antologien, f.eks. i indledningen, hvor Danmark beskrives som kolliderende. De danske begrebsdiskussioner vedrørende Danmarks position i besættelsestidsperioden som fredsbesat, samarbejdende, kolliderende osv., som Bak også behandler, når desværre sjældent ud over Danmarks grænser.

I denne del af antologien finder vi, at debatten og forskningen i perioden især er levende og engageret i Sverige, men også i Norge er perioden til diskussion. John Gilmour fra Sverige har skrevet en artikel, som må anskues som både en oversigt og et indlæg i den nuværende debat om især Sveriges rolle som neutral, og hvilke konsekvenser dette standpunkt fik. Her placerer Gilmour sig på et mere formidlende

standpunkt og giver udtryk for, at nogle af synspunkterne i debatten er blevet for rabiate og moralske. Tom Kristiansens artikel om Norge er ikke på samme måde et indlæg, men giver et klart billede af, at debatten i Norge om denne periode er livlig.

Det islandske bidrag af Guðmundur Hálfðanarson er langt mere afdæmpet og lever ikke op til niveauet i de øvrige bidrag i denne del af antologien. Juhana Aunesluoma giver derimod et glimrende blik ind i den komplicerede finske historie under 2. Verdenskrig, som rummer tre væbnede konflikter: vinterkrigen mod Sovjetunionen (1939-1940), forsættelseskrigen (1941-1944) og slutteligt Laplandskrigen (1944-1945). Finland var derfor det eneste nordiske land, som var krigsførende i hele perioden. Aunesluoma beskriver glimrende den betydning, krigserfaringen har haft for at samle Finland oven på en voldsom borgerkrig efter 1. Verdenskrig. Derudover føres læseren ind i brugen af konflikterne både i erindringskulturen og i den nuværende højrefløjs historiebrug.

Kapitlerne 14 til 19 omhandler spillefilm. De er i modsætning til de litterære kapitler bredt anlagte og følger udvalgte tendenser eller udviklinger over tid. Det gør f.eks. Pétur Valssons kapitel 15, der behandler skildringer af tilstedeværelsen af amerikansk militær på Island. Den giver nogle gode nedslag i den samlede erindringskulturelle udvikling om den allierede besættelsen af øen, som langt fra erindres som en entydigt positiv oplevelse. Derudover behandles de forskellige filmiske repræsentationer af den finske roman *Den ukendte soldat* fra 1955 til 2017 i et vellykket kapitel af John Sundholm. De øvrige artikler i denne del af antologien har hovedfokus på film, der er udkommet inden for de sidste 20 år, herunder også flere danske publikumssucceser som *9. april* og *Kongens valg*. Som i de litterære afsnit ses også her en tendens til en noget uensartet tilgang med fokus på et enkeltværk eller to stillet over for de artikler, der behandler længere tidsperioder.

Antologien anbefales især til læsere med interesse i Finlands erindringskultur, fordi dette område behandles mest dybdegående. Det skyldes, at Väinö Linnas roman *Den ukendte soldat*, som kan betragtes som den finske *Intet nyt fra Vestfronten*, er det altdominerende erindringskulturelle værk. De øvrige lande er stærkt fragmenteret behandlet, hvilket er helt naturligt med de mange mulige nedslagspunkter. Alle læsere med interesse for periodens historiografiske og erindringsmæssige aspekter vil finde velskrevne artikler, der rammer både bredt og meget specifikt, hvorfor man som altid bør orientere sig i indholdsfortegnelsen for at finde sine egne potentielle favoritter.

Jacob Halvas Bjerre